

Middeleeuws huwelijk voedingsbodem voor KAPITALISME

Het typisch Europese huwelijkspatroon van de late middeleeuwen was een van de oorzaken dat het kapitalisme zich vanaf 1500 enkel in Europa en niet in China ontwikkelde. Twee Nederlandse historici geven uitleg bij dit opmerkelijke dwarsverband.

Door Senne STARCKX

Vanaf de 16de eeuw ontstond in de landen rond de Noordzee een economie volgens kapitalistisch model. Maar wat maakte dat dit uitsluitend in Noordwest-Europa gebeurde?

Waarom vond de industriële revolutie bijvoorbeeld niet gelijktijdig plaats in het 18de-eeuwse China? Want tot 1750 vertoonden de Europese en Chinese maatschappij immers sterke gelijkenissen. Het debat is door de huidige economische opmars van China weer erg actueel. In 2000 stelde de Amerikaanse geschiedkundige Kenneth Pomeranz met zijn boek *The Great Divergence*

dat het wezenlijke verschil tussen Noordwest-Europa en China enerzijds lag in de aanwezigheid van steenkoolvoorraden binnen beperkte afstand van de stedelijke agglomeraties, en anderzijds in de aanvoer van grondstoffen uit de Nieuwe Wereld.

Maar er moeten ongetwijfeld ook maatschappelijke verschillen verantwoordelijk zijn geweest voor de ontwikkeling van dat

Europese kapitalisme. 'En vooral dan voor de totstandkoming van een

brede arbeidsmarkt, onontbeerlijk voor een kapitalistisch systeem', zegt Tine de

Moor, samen met

Jan Luiten van

Zanden auteur van het boek

Vrouwen en de geboorte

van het kapitalisme in West-Europa.

De titel van het boek doet mis-

Vrouwen participeerden moeilijk aan de Chinese arbeidsmarkt
De traditie van het voetbinden verhinderde hen om buitenshuis te gaan werken.

schien nogal uitdagend feministisch aan, maar het is niet de vrouw maar de historische man-vrouwverhouding die centraal staat. De Moor: 'We laten zien dat de relatief egalitaire verhoudingen binnen het Europese, laatmiddeleeuwse huwelijkspatroon een cruciale voorwaarde waren voor de opkomst van het Europese kapitalisme na 1500.'

Hoe zag dat middeleeuwse huwelijk er dan uit?

Tine de Moor: 'De middeleeuwse kerk volgde oorspronkelijk Sint-Augustinus' idee dat de *copula carnalis*, de vleselijke gemeenschap, voldoende was om een huwelijk geldig te maken. Maar in de loop van de 12de en 13de eeuw werd het huwelijk meer geïnstitutionaliseerd en (kerk)wettelijk geregeld in de vorm van een consensusprincipe. Beide partners moesten ook instemmen met de 'eeuwige verbintenis'. De kerk hanteerde en beschermde dit principe verder gedurende de late middeleeuwen, zo kon ouders die hun dochter dwongen te trouwen, het laatste sacrament ontzegd worden. In Europa had je bovendien een *neolokaal* systeem waarbij de bruid niet introk bij de schoonfamilie, zoals bij het uithuwelijken gebeurde, maar wachtte tot ze een geschikte partner had gevonden om samen zelf een huishouden op te zetten. Dat kostte natuurlijk geld, met als gevolg dat de gemiddelde huwelijksleeftijd steeg en steeds meer mensen deel gingen uitmaken van een gestaag groeiende arbeidsmarkt, om zo volledig onafhankelijk te worden van het ouderlijk huis.'

'Maar de beslissende test voor het consensus-huwelijk kwam er tijdens en na de periode 1347-1351, toen de Zwarte Dood de Europese bevolking geselde en met meer dan een derde decimeerde. De schaarste op de arbeidsmarkt zorgde ervoor dat meer vrouwen konden participeren, en dit tegen veel betere loonvoorwaarden dan vóór 1347. Het consensushuwelijk dat onrechtstreeks toeliet dat vrouwen konden gaan werken, werd zo gekoppeld aan de economische realiteit, wat dit huwelijkspatroon nog versterkte.'

En waar zat nu precies het verschil met China?

'Een mooi citaat luidt: 'In het Westen was

'In het Westen was het huwelijk een afspraak tussen individuen, in China tussen families'

het huwelijk een samenlevingscontract tussen individuen, in China was het er een tussen families'. Dus het Chinese huwelijk was meer een gebeurtenis waarbij maatschappelijk aanzien belangrijk was, huwelijken werden *gearrangeerd* waarbij de vrouwen maar weinig in de pap te brokken hadden. Na de Europese Reformatie en Contrareformatie in de 16de eeuw verslechterde de situatie van de vrouw ook weer in onze contreien, maar de invloed van het eerdere 'vrijere' huwelijkspatroon op de arbeidsmarkt was definitief.'

Terwijl in Europa de verhouding man-vrouw ten opzichte van de andere familiale relaties tijdens de middeleeuwen meer aan belang won, gold in China de verhouding vader-zoon als de belangrijkste, gevolgd door de andere familiale relaties. Waar komt die hiërarchische Chinese structuur vandaan?

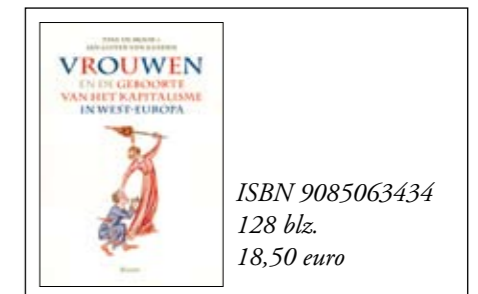
'In de eerste plaats ligt die ingebed in de belangrijkste Chinese filosofisch-religieuze stroming: het confucianisme. Dat hecht zeer veel belang aan de verering van de overleden voorouders, zodat het belangrijk is dat de familienaam, die van vader op zoon wordt overgeleverd, blijft bestaan. Tijdens de Song-dynastie (10de tot 13de eeuw) was de toepassing van die hiërarchische regels nog niet zo strikt. Maar toen de Mongolen China bij hun rijk voegden en in 1271 hun eigen Yuan-

De middeleeuwen hadden ook een zachte, vrouwelijke kant. In de hoofse liefde bijvoorbeeld werd de vrouw geïdealiseerd. Ook Jeanne d'Arc kon als jonge 'maagd' nog een koninkrijk redden, al werd ze later door de machtige mannen in de steek gelaten.

dynastie uitriepen, veranderde er veel. Want de meerderheid van de Chinezen – de Han-Chinezen – waren sedentair, en dus was het belastingstelsel gebaseerd op eigendom, zoals grondgebied. Maar omdat de Mongolen een nomadenvolk waren, hervormden zij dat systeem naar hun idealen, waardoor niet het bezitten van grond maar het belang van de familie, het confucianistische ideaal, nog groter werd. Hierdoor werd de hiërarchische structuur nog dominantier, en de wederzijdse verhouding tussen man en vrouw was van geen tel meer. Dat heeft onder meer als gevolg gehad dat er in de Chinese maatschap-

pij altijd al behoorlijk veel kindermoord op meisjes voorkwam, omdat die nu eenmaal niet konden bijdragen tot de instandhouding van de familie-er.' ●

ISBN 9085063434
128 blz.
18,50 euro